

СТАНОВИЩЕ

от

проф. дпн Румен Стаматов, ВСУ „Черноризец Храбър“
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление 3.2. Обща психология
докторска програма Обща психология

Автор: Димитрина Йорданова Калоянова

Тема: „Влияние на семейната среда за емоционалното развитие на лица с интелектуални затруднения”

Научен ръководител: проф. д.пс.н. Иван Александров, д.м.н.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „ Влияние на семейната среда за емоционалното развитие на лица с интелектуални затруднения ” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,, професионално направление 3.2. Психология, програма: Обща психология. Автор на дисертационния труд е Димитрина Йорданова Калоянова – докторант към катедра „Психология”, към Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“. Представеният от Димитрина Йорданова Калоянова комплект материали е на електронен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ „Черноризец Храбър“. Включва всички необходими документи. Докторантката е приложила и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката

Социализирането на децата с увреждания и осигуряването на условия за оптимално функциониране е изключително предизвикателна задача и нейното постигане зависи от множество влияния. В този смисъл актуалността на темата е безспорна, особено когато е поставена в контекста на отношенията с родителите, които са и основния източник на развитието на децата с увреждане и осигуряването на тяхното благополучие. Още с въведението текста отправя едно предизвикателство, което е свързано и с обратното движение, как самото увреждане засяга удовлетворението от семейния живот, мотивацията за

непрестанна грижа и преоткриването на смисъла на живота в тази екзистенциална ситуация.

3. Познаване на проблема

Димитрина Йорданова Калоянова се опитва обосновава да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ е насочен към осмисляне на основния конструкт – семейни отношения, структура на семейните отношения, тематизирани чрез семейна сплотеност, семейна адаптация и удовлетвореност от семейния живот. Представени са задълбочени анализа на семейните отношения и на тяхното значение за развитието на децата с увреждане, като е наблегнато на един от аспектите –емоционалното развитие. Също така е представен теоретичен анализ и на втория конструкт –емоционално развитие и емоционална компетентност.

Теоретичният анализ е обогатен с подробното описание на различните нарушения и на връзките със стиловете на родителските влияния, както и с особеностите на емоционалното развитие. Счита за интересен опита за изследване на емоционалното развитие чрез емоционалната компетентност, която е от особено значение за отношенията с другите, което е един от залозите за благополучието на детето.

Теоретичният анализ завършва с очертаване на рамка, от която се организира самото изследване. Бих искал да отележа като достойнство съчетаването на различните методи при проверката на хипотезите и възможности за удостоверяване на влиянията на семейните отношения върху развитието на способностите съставлящи съдържанието на емоционалната компетентност.

Проследявайки емпиричните анализи бих искал да отбележа и ценността на много от откритията, свързани с влиянията на семейните отношения върху справянето с трудностите, приемането, усиляването на аз-ефективността, позитивните емоционални преживявания и изграждане на здравословен стил на живот.

4. Методика на изследването

Методиката на изследването е адекватна на замисъла целите и хипотезите . Включва:

-Методика за изследване на способността за разпознаване на емоционалните състояния при лица с интелектуални затруднения на Л.Ф. Фахитова и А.А. Харисова. Насочена е към изследване на един от компонентите на социалната интелигентност – способност за съпричастност и способност за възприемане на емоционалните състояния. Към методиката са включени три групи материали:

-комплект от изображения на експресията на емоционални състояния – гняв, тъга, страх, изненада и спокойствие;

-комплект от 12 сюжетни снимки, в които героите изразяват определено емоционално състояние;

-комплект от 12 истории със сюжетни снимки.

-Въпросник „Скала за семейна адаптация и сплотеност“. Скалата за семейна адаптация и сплотеност (FACES-3) на Д. Олсон, Дж. Портнер и И.Лави, във версията на Ейдемилер. Въпросникът оценява три параметъра – сплотеност, адаптация и комуникация в семейните отношения.

Също така изследването включва и статистически методи за анализ на получените резултати.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и приложения. Включени са 16 фигури, 34 таблици, и приложения. Обемът на дисертационния труд е 148 страници. Цитирани са 148 източника, от които 27 на кирилица и 121 на латиница. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от целите, задачите, хипотезите, методите на изследването, процедурите на изследването и различните анализи, в контекста на формулираната хипотеза. Постигнатите резултати от изследването и техният анализ потвърждават работните хипотези.

Цялостният анализ на получените резултати показва, че семействата, на лицата с увреждане притежават добри способности за адаптиране към променящите се жизнени условия, както и откритост за преосмисляне на семейните роли, задължения и правила. Емпиричните анализи откриват желание за емоционална близост и свързаност, което е предиктор за усилване на чувството за съпричастност и принадлежност на лицата с увреждане, както и за подобряване на удовлетворението от семейния живот.

Също така изследването отбелязва и наличие на значителни затруднения при разпознаване на емоциите.

Приносите от изследването са съдържателно обобщени и отразяват действителните резултати.

Бих искал да отбележа следните приноси:

-Представени са оригинални методики за изследване на семейните отношения и емоционалните способности.

-Идентифицирани са особеностите на семейните отношения и възможности за социализиране при наличие на лица с различни увреждания .

- Идентифицирани са преживяванията и равнищата на удовлетвореност от семейния живот, както и условията за постигане по-голяма удовлетвореност и ефективност в социализирането на лицата с увреждания.

-Описани са начини за усилване на съпричастността, принадлежността и оптималното функциониране на лицата с увреждания.

-Идентифицирани са затрудненията в разпознаването на емоциите при лицата с увреждания.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Представените публикации са 5 и са изцяло в темата на дисертационния труд. Няма данни за плагиатство.

7. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Бих си позволил да направя следните препоръки. Изследването да се разшири като се въведат допълнителни конструкти – като аз-ефективност, психично благополучие на децата, както и смисъл на живота на родителите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд показва, че докторантката Димитрина Йорданова Калоянова притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ „Черноризец Храбър“. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Димитрина Йорданова Калоянова, за което давам и своя утвърдителен вот.

5. 11. 2022 г.

Изготвил становището:

проф. Р. Стаматов